

# „Csak egy ember voltam, aki segíteni akart“ Mihók József, a kassai nyilas deportálások egyik szemtanújának története<sup>1</sup>

Patrícia Fogelová – Szeghy-Gayer Veronika

Szlovák Tudományos Akadémia TPKK Társadalomtudományi Intézet (Kassa)

2023-ban a német Emlékezet, Felelősség és Jövő Alapítvány projektje ([www.localhistory.sk](http://www.localhistory.sk)) keretében kezdtünk el foglalkozni Kassa 10 hónapig tartó német megszállásának a történetével, nagy hangsúlyt fektetve az embermentők, valamint a náci- és a nyilasellenes értelmiségiek tevékenységének a bemutatására. Elsősorban arra voltunk kíváncsiak, hogy volt-e ellenállás vagy bármilyen az ellenállás hétköznapi formáihoz köthető tevékenység, cselekedet, mentőakció Kassán az 1944. március 19. és 1945. január 19. között eltelt időszakban? Kutatásunk számos tanulsággal szolgált nemcsak a második világháború végén a városban lezajlott eseményekről, hanem általában a történetírás hiányosságairól, valamint a szlovák, de a magyar kollektív történelmi tudatból is mára szinte teljesen töröltödött személyiségekről és tetteikről. Kutatási eredményeinket a *Proti režimu. Príbehy odporu a odvahu v období nacistckej okupácie v Košiciach* (Košice: Spoločenskovedný ústav CSPV SAV, v.v.i., 2024) című kötetben tettük közzé, melyben többek között a kassai nyilas deportálások átfogó története is feltárássra került. A Mihók Józsefről szóló írásunk is ehhez a tragikus eseménysorhoz kötődik.

A losonci születésű Mihók József sokgyermekes családban nevelkedett, meglehetősen szerény körülmények között. Miután Kassán elvégezte a polgári iskolát, 1939 nyarától a jómódú sörgyáros családnál, a Bauernebleknél vállalt kisegítő munkát. A gyár egyik tulajdonosa, Bauernebl Andor (1905–1982), hamar megkedvelte az ügyes fiút, aki végül a befolyásos vállalkozó bizalmi ember, mindenese lett. A Bauerneblök már a 19. században kiemelkedő szerepet töltöttek be Kassa gazdasági fejlődésében, tevékenységük révén a helyi vállalkozói és politikai elit megkerülhetetlen tagjaivá váltak. A legidősebb fivért, ifjabb Bauernebl Szilárdot (1895–1991) az első bécsi döntést követően a magyar parlament felsőházi tagjává választották. Fiatalabb öccse, Andor 1931-ben vette feleségül a kassai színház szubrettprimadonnáját, az akkor már első férjétől elvált Molnár Arankát (1902–1982).<sup>2</sup>

A kassai zsidóság 1944 májusában és júniusában történt deportálását követően 1944 őszére már csak néhány tucat zsidó származású személy tartózkodott a városban. Többségük mentesítve volt a zsidótörvények hatálya alól, egyesek azonban hamis papírokkal bújkáltak a hatóságok elől. Az 1944. október 15-én bekövetkező nyilas hatalomátvétel számukra is radikális fordulatot jelentett. Amikor a nyilasok október második felében megkezdtek a nyilas rendszer politikai ellenfeleinek összeírását, majd letartóztatását, a még gyermekkorában kikeresztelkedett Aranka is az internáltak között találta magát.

A sörgyár közvetlen szomszédságában álló Flórián utcai zsidó árvaház, amely 1934 után Matzner Irén (Márai Sándor anyósának) nevét viselte, tragikus szerepet töltött be a kassai nyilas terror történetében. A kassai nyilasok, – a rendőrség, a csendőrség, valamint a Gestapo közreműködésével –, ebben az épületben gyűjtötték össze mintegy 600 kassai lakost, akiket

<sup>1</sup> A Történelemtanárok (35.) Országos Konferenciáján 2025. október 4-én, Budapesten „Csak egy ember voltam, aki segíteni akart...” címmel elmondott előadás írásos változata.

<sup>2</sup> GAŠPAR, Ján - BLAŠKOVÁ, Eleonóra - MIHÓKOVÁ, Mária. *Lexikón Košičanov 1848 - 1938. I. diel*. Košice : Equilibria, 2014, 87.; A családról bővebben lásd még: <https://familiamblog.wordpress.com/page/2/> (Letöltve: 2025. október 12.)

aztán tehervagonokba zsúfolva 1944. november 5-én indítottak útnak a Komáromi Csillagbörtönbe. Az elhurcoltak között nemcsak kikeresztelkedett zsidók, hanem rendszerellenes politikusok, értelmiségiek és hivatalnokok, a kommunista ellenállás tagjai, nem utolsósorban pedig a Kassáról és környékéről razziák során összefogdosott romák is nagy számban voltak. Ebben a kilátástalan helyzetben Bauernebl Andor azzal bízta meg a fiatal Mihókot, hogy hozza vissza feleségét.

A Bauernebl-féle Sör- és Malátagyár 1941-től hadiüzemnek minősült, Mihóknak pedig – felettese közbenjárásának köszönhetően – nem kellett hadba vonulnia. A Bauernebl Andortól kapott pénzből cigarettát és bort vásárolt, amellyel a deportáló vonatot célállomásáig kísérő csendőröket tervezte megvesztegetni. Néhányukat éppen a sörgyárból ismert, ahol őrszolgálatot láttak el, ezért engedték meg neki, hogy kenyeret osszon szét a vagonokban sínylődők között, akik akkor már napok óta semmilyen ellátást sem kaptak. A komáromi erőrendszerbe vezető út 9 napig tartott.<sup>3</sup>

Komáromban Mihók kénytelen volt búcsút venni Arankától, azonban megígérte neki, hogy kiszabadítja. A komáromi erődkomplexumban, ahová a Kassáról deportáltak is kerültek, Mihókot egy nyilas őrző érte tetten, így menekülnie kellett. Hirtelen gondolattól vezérelve úgy döntött, hogy megpróbál Győrszentmártonba (a mai Pannonhalmára) jutni, ahol egyik ismerősének, a kassai püspök komornyikjának a szülei laktak. Gyalog megtett útja során szemtanúja volt egy Budapest irányából indított zsidó halálmenetnek, amelyre így emlékezett: “Az űzött emberek kettes-hármas sorban meneteltek már Budáról idáig, elázva, meggyötörve és az állati mivoltig lealacsonyítva. Vadállatokként üldözve hajtották őket maguk előtt, és aki nem bírta, ütötték botjaikkal, vagy agyonverték az út szélén, ha nem volt már erő bennük felállni. Szóval oly alávaló volt és nem emberi, és mégis emberek tették embertársaikkal, akik nekik semmi rosszat nem tettek. Láttam már életemben, amikor egy állat marcangolta a másik tetemét, de annak is volt határa, míg ezek az úgynevezett emberek még annál is szörnyebbek voltak.”<sup>4</sup> Mihók miután 1944. november 17-én túlélte Győr bombázását, végül úgy döntött, hogy visszatér Komáromba.

A Kassáról indított nyilas transzportot Mihókon kívül Hlatký László kassai ügyvéd is követette, akinek a feleségét szintén elhurcolták. Hlatký először az ügyvédi kamarán keresztül kísérelt meg segítséghez folyamodni felesége szabadon engedése érdekében, végül egy budapesti ismerőséhez fordult, ezért Mihókkal és egy, Mihók visszaemlékezésében csak “Pista bácsi”-ként emlegetett közös ismerősükkel együtt gépjárművel Budapestre utaztak. Ott végül egy bizonyos Igler Oszkár Béla kereskedő belügyminisztériumi kapcsolatainak köszönhetően sikerült elérniük, hogy Komáromból 104 kassait szabadon engedjenek, amiről később a háború után több érintett is tanúvallomást tett a Hlatký László ellen indított népbíróági perben.<sup>5</sup> A szabadon bocsátottaknak ugyanakkor egyedül kellett megszerveznie hazajutását, ami a háborús káosz, a frontvonalak folyamatos változása, de főként az egyre kiszámíthatatlan kimenetelű nyilas razziák következtében szinte lehetetlen vállalkozásnak ígérkezett. A többi Komáromban fogva tartott kassait, elsősorban a munkaképesnek ítélt férfiakat, német munkatáborokba deportálták tovább, ahonnan csak nagyon kevesen tértek vissza.

Mihók ekkor magára maradt Bauernebl Arankával és két másik sorstársával, Thám Izabellával és Szalaynével.<sup>6</sup> Miután Mihók lefizette a vasúti személyzetet, Érsekújvárig jutottak, ahonnan részben bérelt lovaskocsival, részben gyalog, majd ismét vonattal folytatták útjukat. Rozsnyó felé tartva a vonaton a nyilasok razziába kezdtek, s mivel nagyrészt

<sup>3</sup> MIHÓK, Jozef. *Spomienky. (Egy család és egy korszak története)*. Košice, géppel írt szöveg, magántulajdon, 1993, 48-55.

<sup>4</sup> MIHÓK, Jozef. *Spomienky. (Egy család és egy korszak története)*. Košice, géppel írt szöveg, magántulajdon, 1993, 54.

<sup>5</sup> Štátny archív v Košiciach, fond Okresný ľudový súd v Košiciach, 25 doboz, iratszám 317/46 Ladislav Hlatký

<sup>6</sup> Akinek a keresztnévét sajnos nem sikerült kiderítenünk.

katonaszökevényekre vadásztak, Mihók úgy döntött, hogy kiugrik a vonatból. Előtte még sikerült elmagyaráznia Arankáéknak, hogy Rozsnyóra érve a Kirschnereknél keressenek menedéket. Így is történt, Rozsnyón a Bauernebl család egyik kereskedelmi partnerénél találkoztak ismét, ahova Bauernebl Andor gépkocsit küldött eléjük, így jutottak végül haza. Aranka a nyilas terror utolsó heteit feltehetően az egyik apácarend kolostorában rejtőzködve vészelte át.<sup>7</sup>

A Bauernebl családot 1945 után sem várta jobb világ. Bauernebl Andort 1945. februárjában az NKVD<sup>8</sup> szovjet hadifogoly táborba hurcolta, ahonnan élve, de egész további életére kiható egészségügyi problémákkal tért vissza. A Bauernebl-féle Sör- és Malátagyárat a Szlovák Nemzeti Tanács 1945/50. sz. rendelete értelmében nemzeti gondnokság alá helyezték,<sup>9</sup> majd a kommunista hatalomátvételt követően 1948-ban államosított gyár Kassai Sörgyárként működött tovább.

Mihók József élete végéig jó viszonyt ápolt a Bauernebl házaspárral, akárcsak Thám Izabellával és Szalaynével. Amikor 1994-ben a Jewish Foundation for Christian Rescuers nevű szervezethez intézett levelet, amelyben embermentő tevékenysége körülményeit foglalta össze, többek között így fogalmazott: *“Ha a fenti tények ismertetése nem volna számukra elegendő múltbeli tetteim értékeléséhez, rendben van. Nem azért cselekedtem, mert jutalmat vártam. Csak egy ember voltam, aki segíteni akart.”*<sup>10</sup>

A komáromi mentőakció történetét Mihók József 1993-ban papírra vetett visszaemlékezéséből kiindulva dolgoztuk fel. Mihókról, valamint a Világ Igaza díjjal kitüntetett kassai személyekről szlovák nyelvű feladatsor is készült középiskolai történelemtanárok számára, amely az alábbi linken érhető el: <https://localhistory.sk/exercise/cm0kz9yi10011108buam0jigz>

---

<sup>7</sup> MIHÓK, Jozef. *Spomienky. (Egy család és egy korszak története)*. Košice, géppel írt szöveg, magántulajdon, 1993, 60.

<sup>8</sup> A Belügyi Népbiztosság, rövidítve NKVD (Narodnij Komisszariat Vnutrennyih Gyel) 1934 és 1946 között a szovjet államigazgatás belügyi ágának legfőbb szerve volt.

<sup>9</sup> RIMARČÍKOVÁ, Silvia. *Stratégia riadenie pivovaru Bauernebl a syn v kontexte Business History. Diplomová práca*. Košice : UPJŠ, 2023, 65.

<sup>10</sup> Mihók József levele a Jewish Foundation for Christian Rescuers nevű szervezetnek, 1994. május 2. In Magántulajdon.